

КОНВЕНЦИЯ ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО

ОБЩ КОМЕНТАР № 13 (2011)

Правото на детето на свобода
от всички форми на насилие

КОМИТЕТ ПО ПРАВАТА НА ДЕТЕТО

Петдесет и шеста сесия

Женева, 17 януари – 4 септември 2011 г.

**КОНВЕНЦИЯ
ЗА ПРАВАТА
НА ДЕТЕТО**

Distr.
GENERAL

CRC/C/GC/12
18 април 2011 г.

Оригинал: АНГЛИЙСКИ

КОМИТЕТ ПО ПРАВАТА НА ДЕТЕТО

Петдесет и шеста сесия

Женева, 17 януари – 4 септември 2011 г.

ОБЩ КОМЕНТАР № 13 (2011)

**Правото на детето на свобода
от всички форми на насилие**

(неофициален превод)

На 20 ноември 2014 г. се отбелязват 25 години от приемането на Конвенцията на ООН за правата на детето – първият юридически обвързващ международен документ, който утвърждава човешките права на всички деца. По този повод представяме на български език Общите коментари на Комитета по правата на детето, които разясняват Конвенцията, и се надяваме да улесним и подпомогнем нейното прилагане в България.

Детски фонд на Организацията на Обединените Нации (УНИЦЕФ)
бул. „Ал. Дондуков“ № 87, ет. 2, София 1504

За повече информация моля посетете нашият сайт: www.unicef.bg

Снимка на корицата: © УНИЦЕФ България/Кристина Симеонова/2014

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ВЪВЕДЕНИЕ	5
II. ЦЕЛИ.....	12
III. НАСИЛИЕТО В ЖИВОТА НА ДЕЦАТА	13
IV. ПРАВЕН АНАЛИЗ НА ЧЛЕН 19.....	16
V.ТЪЛКУВАНЕ НА ЧЛЕН 19 В ПО-ШИРОКИЯ КОНТЕКСТ НА КОНВЕНЦИЯТА.....	44
VI.НАЦИОНАЛНА РАМКА ЗА КООРДИНАЦИЯ ОТНОСНО НАСИЛИЕТО СРЕЩУ ДЕЦА.....	49
VII. РЕСУРСИ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ И НУЖДАТА ОТ МЕЖДУНАРОДНО СЪТРУДНИЧЕСТВО	56

I. ВЪВЕДЕНИЕ

1. Член 19 гласи:

„1. Държавите - страни по Конвенцията предприемат всички подходящи законодателни, административни, социални и образователни мерки за закрила на детето от всички форми на физическо или умствено насилие, посегателство или злоупотреба, липса на грижи или небрежно отношение, малтретиране или експлоатация, включително сексуални престъпления, докато то е под грижите на родителите си или на единия от тях, на законния си настойник или на всяко друго лице, на което то е поверено.

„2. Такива защитни мерки включват според случая ефективни процедури за създаване на социални програми за осигуряване необходимата подкрепа на детето и на лицата, които се грижат за него, както и на всички други форми за предотвратяване и разкриване, докладване, отнасяне за разглеждане, разследване, разглеждане и проследяване на случаите на малтретиране на деца, описани по-горе, и според случая за намеса на съдебните органи.“

2. Обосновка на настоящия общ коментар.

Комитетът по правата на детето (по-нататък наричан „Комитетът“) публикува този общ коментар по член 19 от Конвенцията за правата на детето (по-нататък наричана „Конвенцията“) поради тревожното по обхват и интензивност насилие, упражнявано над деца. Изисква се мащабно засилване и разширяване на мерките за преустановяване на насилието, за да се елиминират онези практики, които застрашават развитието на децата и съществуващите в общностите потенциално ненасилствени методи за разрешаване на спорове.

3. Общ преглед.

Общият коментар е разработен въз основа на следните основни допускания и наблюдения:

- а) „Насилието над деца не е оправдано под никаква форма; всяко насилие над деца е предотвратимо“;¹
- б) Прилагането на подход към грижите и защитата на децата, кой-

1 Доклад на независимия експерт в проучването на ООН „Насилие срещу деца“ (A/61/299), точка 1.

то е основан на техните права, налага промяна на парадигмата в посока зачитане и поддържане на човешкото достойнство и физическата и психологическата цялост на децата като носители на права, вместо те да бъдат възприемани основно като „жертви“;

- в) Понятието „достойнство“ повелява всяко дете да бъде приемано, зачитано и закриляно като носител на права и като единствено по рода си и безценно човешко същество със собствена индивидуалност, особени нужди, интереси и личен живот;
- г) Принципът на правовата държава следва да се прилага в пълна степен спрямо децата така, както се прилага и спрямо пълнолетните лица;
- д) Правото на децата да бъдат изслушвани и правото на техните възгледи да се придаде дължимото значение трябва да бъдат системно зачитани във всички процеси на вземане на решения, а оправомощаването и участието на децата следва да имат централно място в стратегиите и програмите за полагане на грижи и закрила на децата.
- е) Трябва да се зачита правото на децата техните най-добрите интереси да бъдат първостепенно съображение по всички въпроси, които ги засягат или се отнасят до тях, особено когато децата са жертви на насилие, както и във връзка с всички превантивни мерки;
- ж) От съществено значение е първичната превенция на всички форми на насилие, осъществявана чрез системата за обществено здраве, образованието, социалните услуги и други подходи;
- з) Комитетът признава първостепенната роля на семействата (включително на разширения семеен кръг) за полагането на грижи, закрилата на децата и предотвратяването на насилие. При все това Комитетът отбелязва, че повечето случаи на насилие възникват в семейната среда и че това обстоятелство изисква намеса и подкрепа, когато децата станат жертва на лишения и страдания, за сигнали семейството или породени от него;
- и) Комитетът съзнава също широко разпространеното и прекомерно насилие, упражнявано над деца в държавните институции и от държавни длъжностни лица, включително в училищата, центровете за полагане на грижи, домовете за деца, та за полицейските управления с места за задържане под стража и учрежденията в системата на съдебната власт, което може доведе до изтезания

и убийства на деца, както и до насилието над деца, до което въоръжените групировки и държавните военни сили често прибегват.

4. Определение на понятието „насилие“.

За целите на този общ коментар „насилие“ означава „всички форми на физическо или психическо насилие, нараняване или злоупотреба, липса на грижи или небрежно отношение, малтретиране или експлоатация, включително сексуални престъпления“ съобразно изброяването в член 19, параграф 1 от Конвенцията. Понятието „насилие“ е избрано тук, за да изрази всички форми на посегателство върху деца съобразно списъка в член 19, параграф 1, в съответствие с терминологията, използвана в проучването на ООН от 2006 г. относно насилието над деца, въпреки че другите понятия, с които се описват видовете посегателства (нараняване, злоупотреба, липса на грижи или небрежно отношение, малтретиране и експлоатация) имат равносилно значение.² В общо употребявания език понятието „насилие“ често се схваща само като физическо и/или умишлено посегателство. Комитетът обаче подчертава с особено ударение, че изборът на понятието „насилие“ във формулировката на този общ коментар не бива да се тълкува по начин, който намалява въздействието на нефизическите и/или неумишлените форми на посегателство (каквито са например неполагането на грижи и психологическото малтретиране) или който омаловажава нуждата да се противодейства на тези форми на посегателство.

5. Задължения на държавите – страни по Конвенцията и отговорности на семейството и останалите заинтересовани лица.

Препратките към „държавите – страни по Конвенцията“ се отнасят до задълженията на държавите – страни по Конвенцията да поемат своите отговорности към децата не само на национално, но и на местно и общинско равнище. Тези специални задължения предполагат надлежно изпълнение и включват задължението за предотвратяване на насилието или нарушаването на правата на човека, задължението за закриляне на децата жертви и децата свидетели срещу нарушаването на правата на човека, задължението за разследване и наказване на отговорните лица и задължението за предоставяне на достъп до

---

2 Преводите на Конвенцията на други езици не включват непременно точни еквиваленти на английското понятие „насилие“.

правни средства за защита срещу нарушаване на правата на човека. Независимо дали е налице упражнено насилие, държавите – страни по Конвенцията са обвързани с позитивното и активно задължение да подкрепят и подпомагат родителите и останалите полагащи грижи лица да осигурят в рамките на своите способности и финансови възможности и съобразно с развитието на способностите на детето условията за живот, необходими за развитието на детето (членове 18 и 27). Освен това държавите – страни по Конвенцията следва да гарантират, че всички лица, които в кръга на своята работа носят отговорност за предотвратяване на насилието, за предоставянето на закрила срещу насилието и за предприемането на ответни мерки срещу насилието длъжностните лица в съдебната система, които вземат предвид нуждите на децата и зачитат техните права.

6. Разработване на общ коментар № 13.

Този общ коментар е разработен въз основа на съществуващите насоки, предоставени от Комитета в неговия анализ на докладите на държавите – страни по Конвенцията и съответните заключителни наблюдения, на препоръките от двата дни на всеобща дискусия относно насилието над деца през 2000 г. и 2001 г., на общ коментар № 8 (2006 г.) относно правото на детето да бъде закриляно срещу телесни наказания и други жестоки или унижителни форми на наказания, както и въз основа на препратките към проблема с насилието, съдържащи се в останалите общи коментари. В настоящия общ коментар се обръща внимание на препоръките, включени в доклада от 2006 г. на независимия експерт в проучването на ООН „Насилие срещу деца“ (A/61/299), като държавите – страни по Конвенцията се приканват да изпълнят тези препоръки незабавно. Общият коментар насочва вниманието и към подробните напътствия, съдържащи се в Насоките за алтернативни грижи за деца.³ Освен това, за се подпомогне практическото изпълнение на член 19, в коментара са използвани експертните познания и опита на агенциите на Обединените нации, правителствата, неправителствените организации (НПО), общностни организации, агенциите за развитие и самите деца.⁴

---

3 Резолюция на Генералната асамблея № 64/142, приложение.

4 Вж. Насоки за правораздаването по въпроси, свързани с деца, които са жертви и свидетели на престъпления (Резолюция № 2005/20 на Икономическия и социален съвет на Обединените нации, приложение)

7. Контекстът на член 19.

Комитетът приема, че:

- а) Член 19 е една от многото разпоредби на Конвенцията, които се отнасят пряко до насилието. Комитетът отбелязва също пряката връзка на член 19 с Факултативния протокол относно търговията с деца, детска проституция и детска порнография и Факултативния протокол относно участието на деца във въоръжени конфликти. При все това Комитетът счита, че член 19 е основната разпоредба, въз основа на която се формират дискусиите и стратегиите за противодействие и премахване на всички форми на насилие в контекста на Конвенцията в по-широк смисъл;
- б) Член 19 е неразривно свързан с широк комплекс от разпоредби на Конвенцията, които имат за предмет и въпроси, различни от насилието. Изпълнението на член 19 трябва да бъде съобразено не само с разпоредбите, които уреждат правата, определени като принципи на Конвенцията (вж. раздел V от този общ коментар), но и с контекста на членове 5, 9, 18 и 27;
- в) Правото да се зачитат човешкото достойнство и физическата и психологическата цялост на децата и правото на равна закрила съгласно закона са признати и в други международни и регионални актове, уреждащи правата на човека;
- г) Изпълнението на член 19 изисква сътрудничество в рамките на и между национални, регионални и международни организации, механизми и агенции на Обединените нации в областта на правата на човека;
- д) По-специално сътрудничество е необходимо със специалния представител на генералния секретар относно насилието над деца, който е оправомощен да насърчава изпълнението на препоръките, включени в проучването на ООН „Насилие срещу деца“, съвместно с държавите членки и редица партньори, включително агенциите и организациите на Обединените нации, организациите на гражданското общество и децата, за да се защити правото на детето на свобода от всички форми на насилие.

8. Разпространение.

Комитетът препоръчва държавите – страни по Конвенцията да разпространят повсеместно този общ коментар до държавните и административните структури, както и сред родителите, полагащите грижи

лица, децата, съсловните организации, общностите и гражданското общество като цяло. Следва да се използват всички канали за разпространение, включително печатните медии, интернет и собствените средства за общуване на децата. За тази цел е необходим превод на общия коментар на съответните езици, в това число на жестомимичните езици, брайловия формат и лесните за разчитане формати, предназначени за деца с увреждания. Това налага също предоставянето на версии, които са съобразени със съответната култура и са разбираеми от детската аудитория, провеждане на работни срещи и семинари, оказването на съобразена с възрастта и уврежданията помощ за обсъждане на последиците от коментара и най-доброто му приложение в практиката, както и включването на коментара в обучението на всички специалисти, които работят в полза на и с деца.

9. Изисквания за докладване съгласно Конвенцията.

Комитетът насочва държавите – страни по Конвенцията да обърнат внимание на изискванията, посочени в Насоките за докладване във връзка с Конвенцията (CRC/C/58/Rev.2 и Согг.1), в общ коментар № 8 (точка 53) и в заключителните наблюдения на Комитета, приети в резултат от събеседванията с представители на държавите – страни по Конвенцията. Този общ коментар обединява и конкретизира мерките, относно които държавите – страни по Конвенцията се очаква да предоставят информация в докладите, представяни съгласно член 44 от Конвенцията. Комитетът препоръчва също държавите – страни по Конвенцията да включват информация относно напредъка, постигнат в изпълнението на препоръките, съдържащи се в проучването на ООН „Насилие срещу деца“ (A/61/299, точка 116). Докладването следва да обхваща законите и подзаконовите актове, приети за забраната на насилието и за уреждане на подходяща намеса при възникване на насилие, както и мерките за превенция на насилието, дейностите за повишаване на осведомеността и механизмите за насърчаване на положителни, ненасилствени взаимоотношения. В докладите следва също да се посочват конкретно лицата, които носят отговорност за детето и семейството на всеки етап от намесата (включително при превенцията), естеството на тези отговорности, както и момента и обстоятелства, при които специалистите могат да се намесват, и механизма за сътрудничество между различните сектори.

10. Допълнителни източници на информация.

Комитетът насърчава също агенциите на Обединените нации, националните институции за правата на човека, НПО и всички други компетентни органи да му предоставят важна информация относно правния статут и разпространението на всички форми на насилие и относно напредъка за премахването им.

II. ЦЕЛИ

11. Този общ коментар има за цел:

- а) Да напътства държавите - страни по Конвенцията така, че да разберат своите задължения съгласно член 19 от Конвенцията, които изискват от тях да забраняват, предотвратяват и противодействат на всички форми на физическо или душевно насилие, нараняване или злоупотреба, липса на грижи или небрежно отношение, малтретиране или експлоатация на деца, включително сексуални престъпления, докато те са под грижите на родителите си или на единия от тях, на законния си настойник или на всяко друго лице, на което са поверени, включително държавни длъжностни лица.
- б) Да опише най-общо законодателните, съдебните, административните, социалните и образователните мерки, които трябва да предприемат държавите – страни по Конвенцията;
- в) Да се преодолеят онези инициативи по отношение на полагането на грижи за деца и закрилата им, които са спорадични, разпокъсани и пасивни и които са оказали ограничено въздействие върху превенцията и премахването на всички форми на насилие;
- г) Да насърчи прилагането на холистичен подход при изпълнението на член 19, основан на застъпления в Конвенцията цялостен план за гарантиране на правата на детето (на оцеляване, достойнство, благосъстояние, здравеопазване, развитие, участие и недопускане на дискриминация), чието упражняване е застрашено от насилие;
- д) Да предостави на държавите – страни по Конвенцията и останалите заинтересовани страни отправна точка, въз основа на която да разработят координираща мрежа за премахване на насилието чрез полагане на комплексни грижи, основани върху правата на детето, и защитни мерки;
- е) Да се изведе на преден план необходимостта всички държави – страни по Конвенцията да предприемат експедитивни действия за изпълнение на своите задължения съгласно член 19.

III. НАСИЛИЕТО В ЖИВОТА НА ДЕЦАТА

12. Предизвикателства.

Комитетът оценява и приветства многобройните инициативи, разработени от правителствата и други заинтересовани лица за предотвратяване и противодействие на насилието над деца. Въпреки тези усилия, съществуващите инициативи са недостатъчни като цяло. Нормативната уредба в много от държавите – страни по Конвенцията все още не предвижда ефективни забрани срещу всички форми на насилие над деца, а в случаите, когато има приети съответни закони, прилагането им често е непълноценно. Общоприетите социални и културни нагласи и практики способстват за оправдаването на проявите на насилие. Въздействието на предприеманите мерки се ограничава от липсата на познания, данни и разбиране на проблема с насилието над деца и неговите първопричини, от пасивните усилия, съсредоточени върху признаците и последиците, а не върху причините, и от стратегиите, които са по-скоро откъслечни, отколкото комплексни. Ресурсите, заделени за разрешаването на проблема, са недостатъчни.

13. Правата на човека като императив.

Противодействието и премахването на широко разпространите случаи на насилие над деца е задължение на държавите – страни по Конвенцията. Гарантирането и поддържането на основните права на децата да бъдат зачитани тяхното човешко достойнство и физическа и психологическа цялост чрез превенцията на всички форми на насилие са от първостепенно значение за подпомагането на пълния комплекс от права на детето, предвидени в Конвенцията. Всички други аргументи, представени в този документ, утвърждават, но не заместват тази императив. Следователно стратегиите и системите за предотвратяване и противодействие на насилието трябва да бъдат основани на подход, ориентиран към правата на детето, а не към благосъстоянието. (Вж. точка 53 за повече подробности).

14. Обществено развитие и принос на децата.

Изпълнената с уважение и подкрепа среда, в която децата биват отглеждани без насилие, подпомага реализирането на индивидуалната личност на децата и развитието на социално ориентирани, отговорни и активно допринасящи граждани в местната общност и по-широка-

та общественост. Изследванията сочат, че децата, които не са били подлагани на насилие и които се развиват по здравословен начин, е по-малко вероятно да проявяват насилие, както в детството си, така и в пълнолетния си живот. Предотвратяването на насилието в едно поколение намалява вероятността от възникването му в следващото поколение. Предвид това изпълнението на член 19 е основна стратегия за намаляване и предотвратяване на всички форми на насилие в обществата и за подпомагане на „социалния напредък и по-висок жизнен стандарт“ и на „свободата, справедливостта и мира в света“ за „човешкото семейство, в което на децата е отредено място и значение, равностойни на тези на възрастните (преамбюл на Конвенцията).

15. Оцеляване и развитие – разрушителното въздействие на насилието над деца.

Оцеляването на децата и тяхното „физическо, умствено, духовно, морално и социално развитие“ (член 27, параграф 1) са негативно засегнати от насилието в сериозна степен, както е описано по-долу:

- а) Всепризнати са краткосрочните и дългосрочните здравни последици от насилието над деца и малтретирането на деца. Те включват: наранявания с фатални последици; наранявания с нефатални последици (евентуално водещи до увреждания); проблеми с физическото здраве (включително нарушен физически растеж, белодробни, сърдечни и чернодробни заболявания и предавани по полов път инфекции в по-късна възраст); когнитивни увреждания (включително намален коефициент на полезно действие в училище и на работа); психологически и емоционални последици (например чувство за отхвърляне и изоставеност, накърнена способност за привързване, травма, страх, тревожност, несигурност и уронено самоуважение); проблеми с психичното здраве (като тревожност и депресивни разстройства, халюцинации, проблеми с паметта и опити за самоубийство); и поведение, излагащо здравето на риск (например злоупотреба с наркотични вещества и ранно начало на сексуалния живот);
- б) Последиците за развитието и поведението (като бягство от училище и агресивно, антисоциално, самоунищожително и междуличностно унищожително поведение) може да доведат освен всичко друго до влошаване на личните взаимоотношения, изключване от училище и до извършване на закононарушения. Доказано е, че

излагането на насилие увеличава риска за по-нататъшна виктимизация на детето и натрупването на спомени за преживявания при ситуации на насилие, включително насилие от интимния партньор на по-късен етап.⁵

- в) Оказването върху децата, и особено юношите, въздействие на държавните политики с тираничен характер или с „нулева толерантност“, прилагани в отговор на проявите на насилие от страна на децата, е силно разрушително, тъй като този наказателен подход наврежда на децата, като отвърща на насилието с насилие. Тези политики често се формулират въз основа на обществената загриженост за сигурността на гражданите и на силното внимание, което средствата за масова информация отдават на тези въпроси. Държавните политики за национална сигурност трябва внимателно да отчитат първопричините за детските правонарушения, за да се осигури изход от порочния кръг на насилието да се отвърща с насилие.

16. Цената на насилието над деца.

Огромна и неприемлива е човешката, социалната и икономическата цена, която човечеството плаща поради незачитането на правото на закрила на децата. Преките разходи може да включват медицинско обслужване, правни и социални услуги и алтернативни грижи. Косвените разходи може да включват потенциално трайно нараняване или увреждане, психологическите последици или други ефекти върху качеството на живот на жертвата, нарушаване или прекъсване на образованието и загуби от непроизводителност в бъдещия живот на детето. В тази категория се включват също разходите, свързани със системата за наказателно правосъдие и произтичащи от престъпления, извършени от деца, претърпели насилие. Социалните разходи, породени от демографския дисбаланс, дължащ се на дискриминационното премахване на момичета преди раждането им, са не само високи, но и имат потенциални последици за нарастващото насилие над момичета, включително отвлечения, принудителни бракове в ранна възраст, трафик за сексуални цели и сексуално насилие.

---

5 Вж. Paulo Sérgio Pinheiro, независим експерт в проучването на ООН относно насилието над деца, Световен доклад „Насилие над деца“ (Женева, 2006 г.), стр. 63-66.

IV. ПРАВЕН АНАЛИЗ НА ЧЛЕН 19

А) Член 19, параграф 1

1. „... ВСИЧКИ ФОРМИ НА ...“

17. Без изключения.

Комитетът неотклонно поддържа становището, че всички форми на насилие над деца, било то леко, са неприемливи. Признакът „всички форми на физическо или психическо насилие“ не допуска никакъв диапазон за каквато и да е степен на легализиране на насилието над деца. Честотата, тежестта на посегателството и умисълът за него не са предпоставки, включени в определенията за насилие. Държавите – страни по Конвенцията може да се позовават на такива фактори в стратегиите си за намеса, за да създадат възможност за пропорционални ответни мерки в защита на най-добрите интереси на детето, но определенията по никакъв начин не може да подкопават абсолютното право на човешко достойнство и физическа и психологическа цялост на детето, като описват определени форми на насилие като законосъобразни и/или социално приемливи.

18. Нуждата от определения, основани върху правата на детето

Необходимо е държавите – страни по Конвенцията да въведат национални стандарти за благосъстоянието, здравето и развитието на детето, тъй като осигуряването на тези условия е крайната цел на полагането на грижи и закрилата на децата. Изискват се ясни оперативни правни определения за различните форми на насилие, посочени в член 19, така че да се гарантира забраната на всички форми на насилие във всякаква обстановка. Тези определения трябва да са съобразени с насоките, предоставени в този общ коментар, трябва да бъдат достатъчно ясни, за да може да се използват надлежно, и следва да бъдат приложими в различни общества и култури. Препоръчително е да се насърчават усилията за стандартизиране на определенията на международно равнище (за да се улесни събирането на данни и обмена на опит между държавите).

19. Форми на насилие – общ преглед.

Следните неизчерпателни изброявания на формите на насилие се прилагат към всички деца във всякакви ситуации и при прехода между различни ситуации. Децата може да бъдат подложени на насилие

от страна на възрастните, но насилието може да възникне и между деца. Освен това някои деца се самонараняват. Комитетът отбелязва, че формите на насилие често се реализират паралелно и че може да не попадат в категориите, използвани за удобство в този документ. И момичетата, и момчетата са изложени на риск от всички форми на насилие, но то нерядко има полово обусловен характер. Така например момичетата може да са подложени на повече сексуално насилие в домашна среда, отколкото момчетата, докато момчетата е много по-вероятно да се сблъскват и преживеят насилие в рамките на системата за наказателно правосъдие (вж. също точка 72, буква „б“) относно полово обусловеното измерение на насилието).

20. Липса на грижи или небрежно отношение.

Липсата на грижи означава, че физическите и психологическите нужди на децата не са удовлетворени, не им е предоставена закрила срещу опасностите или не е обезпечено здравно обслужване, не е извършена регистрация при раждането на детето или не са осигурени други услуги, когато лицата, отговорни за полагането на грижи за децата, разполагат със средствата, познанията и достъпа до услуги да сторят това. Тази категория включва:

- а) Непологане на физически грижи – детето не е защитено от посегателства,⁶ включително поради липсата на надзор, или на детето не са предоставени средства от първа необходимост, включително храна, подслон, дрехи и основни медицински грижи;
- б) Непологане на психологически или емоционални грижи – липса на емоционална подкрепа и любов; системно пренебрегване на детето; полагащите грижи лица са „неадекватни от психологическа гледна точка“, като не забелязват подсказките и сигналите от страна на детето; упражняване на насилие от страна на интимния партньор, излагане на злоупотреба с наркотици или алкохол;
- в) Небрежно отношение към физическото и психическото здраве на детето – неполагане на основни здравни грижи;
- г) Небрежно отношение към образователните нужди – неспазване на законите, които изискват от полагащите грижи лица да осигурят образование на децата си чрез посещаване на училище или по друг начин; и

---

6 Държавите – страни по Конвенцията са длъжни също да подпомагат полагащите грижа лица за предотвратяването на инциденти (член 19 и член 24, параграф 2, буква „д“).

- д) Изоставяне – силно обезпокоителна практика, която в някои общества може да засегне в прекомерна степен извънбрачните деца, децата с увреждания и от други уязвими групи.⁷

21. Душевно насилие.

“Умственото насилие“, на което се позовава Конвенцията, често се описва като психологическо малтретиране, психологическо насилие, словесно поругаване и емоционално малтретиране или нехайство, като тази форма на насилие може да включва:

- а) Всички форми на продължително увреждащо общуване с детето, например поведение, с което на децата се показва, че те са безполезни, необичани, нежелани, застрашени или нужни само за удовлетворяване на чужди нужди;
- б) Всяване на ужас, тероризиране и отправяне на заплахи; експлоатиране и покваряване; отблъскване и отхвърляне; изолиране, пренебрегване и протезиране;
- в) Емоционална неотзивчивост; пренебрегване на психическото здраве, здравните и образователните нужди;
- г) Наскърбяване, обиждане, унизяване, омаловажаване, осмиване и уязвяване;
- д) Подлагане на домашно насилие;
- е) Задържане в единична килия, изолация или поставяне при унизителни или уронващи достойнството условия или в затвор; и
- ж) Психологически натиск чрез подиграване и посвещаване⁸, упражнявани от възрастните или от други деца, включително чрез информационни и комуникационни технологии (ИКТ), като мобилни телефони и интернет („кибер тормоз“).

---

⁷ В много държави децата биват изоставяни, защото родителите и полагащите грижа лица, които живеят в бедност, нямат средства да ги издържат. Съгласно определението „небрежно отношение“ е липса на грижи, когато родителите разполагат със средствата да удовлетворят нуждите на децата си. Комитетът многократно е призовавал държавите – страни по Конвенцията да оказват подходяща помощ на родителите и законните настойници при осъществяване на тяхната отговорност за отглеждането на децата (член 18, параграф 2 от Конвенцията).

⁸ „Посвещаване“ се отнася до обреди и други дейности, включващи тормоз, насилие или унижение, които се прилагат като начин за привличане на лице в дадена група.

22. Физическо насилие.

То включва физическо насилие с фатални и нефатални последици. Според Комитета физическото насилие включва:

- а) Всички телесни наказания и всички други форми на изтезания, жестокост, нечовешко или унизително отношение или наказание; и
- б) Физически тормоз, упражняван от възрастни или от други деца;

23. Децата с увреждания е възможно да бъдат подложени на особени форми на физическо насилие, като:

- а) Принудителна стерилизация, особено при момичетата;
- б) Насилие под формата на „лечение“ (например електроконвулсивна терапия (ЕКТ) и електрошок, използвани като „специален терапевтичен метод“ за контрол върху поведението на децата); и
- в) Умишлено причиняване на увреждания у децата с цел да бъдат експлоатирани като просяци по улиците или на други места.

24. Телесни наказания.

В общ коментар № 8 (точка 11) Комитетът определя „телесното“ или „физическото“ наказание като всякаква форма на наказание, при което се използва физическа сила с намерението да се причини определена степен на болка или дискомфорт, било то в съвсем лека степен. В повечето случаи това включва удряне на децата („шамаросване“, зашлепяване“, „напляскване“) с ръка или друг предмет (бич, пръчка, колан, обувка, дървена лъжица и др.). Телесното наказание обаче може да се изразява в ритане, разтърсване или поваляне на децата, драскане, щипане, хапане, скубане на коса или дърпане на уши, бой с бастун, принуждаване на децата да стоят в неудобно положение, изгаряне, попарване или принудително поглъщане на течности или други субстанции. Според Комитета телесните наказания винаги имат унизителен характер. Други специфични форми на телесни наказания са посочени в доклада на независимия експерт в проучването на ООН „Насилие срещу деца“ (А/61/299, точки 56, 60 и 62).

25. Сексуално насилие и експлоатация.

Сексуалното насилие и експлоатация включват:

- а) Подтикване или принуждаване на дете да участва в каквото и да е противозаконно или психологически навреждащо сексуално действие;⁹
- б) Използването на деца за сексуална експлоатация с комерсиална цел; и
- в) Използването на деца в аудио или видео изображения на сексуално насилие над деца;
- г) Детска проституция, сексуално заробване, сексуална експлоатация при пътуване и туризъм, трафик (на територията на една държава или между различни държави) и продажбата на деца за сексуални цели и принудителен брак. Много деца стават обект на сексуална виктимизация, която не е придружена от физическа сила или ограничаване на физическата свобода, но която е психологически застрашителна, експлоататорска и травмираща.

26. Изтезания и нечовешко или унижително отношение или наказание.

Тази категория включва всички форми на насилие, упражнявано над деца с цел да се изтръгне признание, да се накажат деца по извънсъдебен ред за незаконосъобразно или нежелано поведение или да бъдат принудени да участват в действия против волята им, които форми се прилагат най-вече от полицейските или правоприлагащите органи, служителите на домовете за деца и други институции и лицата, които разполагат с власт над децата, включително недържавни въоръжени субекти. Често пъти жертвите са деца в маргинализирано, неравнопоставено или дискриминирано положение, които не се ползват от закрилата на възрастни, отговорни за защитата на техните права и най-добри интереси. Тази група включва също децата закононарушители, безпризорните деца, децата от малцинствени групи и от коренното население, както и непридружаваните деца. Бруталността на

---

9 Сексуалното насилие включва всякакви сексуални действия, наложени от възрастен на дете, срещу които детето има право на закрила по наказателното право. Сексуалните действия се считат за насилие и в случаите, когато са извършени върху дете от друго дете, ако детето извършител е значително по-голямо на възраст от детето жертва или използва сила, заплахата или друго принудително средство. Сексуалните действия между деца не се считат за сексуално насилие, ако децата са на възраст над установения възрастов праг за сексуална активност по взаимно съгласие, определен от държавата – страна по Конвенцията.

тези действия нерядко води до физически и психологически вреди до живот и социален стрес.

27. Насилието между деца.

То включва физическо, психологическо и сексуално насилие – често под формата на тормоз, упражняван над деца от други деца, а често пъти от групи деца – което наврежда с незабавно действие не само на физическата и психологическата цялост и благосъстояние на детето, но нерядко оказва и остро въздействие върху неговото развитие, образование и социална интеграция в средносрочен и дългосрочен план. Освен това насилието от младежки банди се отразява изключително негативно на децата, и като жертви и като участници. Въпреки че в този случай дейните лица са децата, ролята на отговорните за тях възрастни е от първостепенно значение във всички опити да се реагира по подходящ начин и да се предотврати подобно насилие, като се гарантира, че мерките не ожесточават насилието заради избора на наказателен подход и използването на насилие срещу насилието.

28. Самонараняване.

Това включва смущения в хранителното поведение, употреба и злоупотреба с вещества, самопричинени наранявания, самоубийствени мисли, опити за самоубийство и осъществени самоубийствени актове. Комитетът намира за силно обезпокоителни самоубийствата сред юношите.

29. Зловредни практики:

Те включват, но се ограничават само до следните практики:

- а) Телесни наказания и други жестоки или унижителни форми на наказания;
- б) Обрязване на женските полови органи;
- в) Ампутации, завързване, белязване, изгаряне и жигосване;
- г) Насилствени и унижителни обреди за посвещаване (инициация); насилствено хранене на момичета; угояване; проверка на девствеността (изследване на гениталиите на момичетата);
- д) Принудителен брак и брак в ранна възраст;
- е) Престъпления, извършени „в името на честта“; насилствени актове за „възмездие“ (когато споровете между различни групи се

пренасят върху децата на засегнатите страни); смърт и насилие, свързани със зестра;

- ж) Обвинения във „вещерство“ и свързани с тях зловредни практики като „екзорсизъм“;
- з) Увлектомия и вадене на зъби;

30. Насилие в средствата за масова информация.

Средствата за масова информация, особено таблоидите и жълтите печатни издания, имат склонността да извеждат на преден план шокиращи събития и така създават предубеждения и стереотипи в схващанията за децата, особено по отношение на децата или юношите в неравностойно положение, които често биват представяни като насилници или престъпници само защото може да се държат или обличат по-различно от останалите. Тези насадени стереотипи предопределят създаването на държавни политики, основани на наказателен подход, които може да включват насилие като ответна реакция към предполагаемото или фактическо лошо поведение на децата и младежите.

31. Насилие чрез информационните и комуникационните технологии.¹⁰

Рисковете, свързани със закрилата на децата в контекста на ИКТ, обхващат следните припокриващи се области:

- а) Сексуално насилие над деца за създаването на видео и аудио изображения на сцени на насилие над деца посредством интернет и други ИКТ;
- б) Процесът на заснемане, допускане на заснемане, разпространение, показване, притежаване или рекламиране на непристойни снимки или псевдоснимки („трансформирани изображения“) и видео клипове на деца, както и снимки, които осмиват отделно дете или категории деца;
- в) Децата като ползватели на ИКТ:
  - і) Като получатели на информация децата може да бъдат изло-

---

¹⁰ Информационните технологии като интернет и мобилните телефони имат голям потенциал като положителни средства за опазване на децата и за докладване на подозрения или действително насилие или малтретиране. Необходимо е да се създаде предпазваща децата среда чрез регламентиране и наблюдение на информационните технологии, включително чрез овластяване на децата да използват тези технологии по безопасен начин.

жени на действителни или потенциално зловредни реклами, спам, спонсорски съобщения, лична информация и съдържание с агресивен, насилствен, насаждащ омраза, предубеден, расистки, порнографски¹¹, недоброжелателен и/или подвеждащ характер;

- ii) В процеса на осъществяване на връзка с други лица чрез ИКТ децата може да бъдат подлагани на тормоз или преследвани („примамване“ на деца) и/или принуждавани, впримчвани с хитрина или убеждавани да се срещат с непознати офлайн, да се „подготвят“ за участие в сексуални действия и/или да предоставят лична информация;
- iii) Като действащи лица децата може да участват в упражняването на тормоз над други, да играят игри, които влияят отрицателно върху физическото им развитие, да създават и публикуват непристойни сексуални материали, да предоставят подвеждаща информация или съвети и/или да участват в незаконно изтегляне на съдържание, хакерство, хазарт, финансови измами и/или тероризъм.¹²

32. Институционално и системно нарушаване на правата на детето.

Държавните органи на всички равнища, които отговарят за закрилата на децата срещу всички форми на насилие, може пряко или косвено да причинят вреди поради липсата на ефективни средства за изпълнение на съответните им задължения съгласно Конвенцията. Това включва липсата на прието или изменено законодателство или други разпоредби, неадекватното изпълнение на закони и подзаконовни актове и недостатъчното осигуряване на материални, технически и човешки ресурси и капацитет за идентифициране, предотвратяване и противодействие на насилието над деца. Неефективността се отнася

---

11 Достъпът до порнографски материали може да доведе до увеличаване на сексуалното насилие между деца, тъй като поставените в порнографска обстановка деца „опитват“ видяното от тях с по-малки деца или с деца, до които имат лесен достъп или които са под техен контрол.

12 Информация, адаптирана от таблица, разработена по проект „Децата на ЕС онлайн“, цитиран в „*AUPs in Context: Establishing Safe and Responsible Online Behaviours*“ (Политики за приемливо ползване – установяване на безопасно и отговорно поведение онлайн) (Veeta, 2009 г.), стр. 6. Вж. също Декларацията от Рио де Жанейро и Призива за действия за превенция и спиране на сексуалната експлоатация на деца и юноши. Достъпно на адрес <http://iii.congressomundial.net/congresso/arquivos/Rio%20Declaration%20and%20Call%20for%20Action%20-%20FINAL%20Version.pdf>.

и до случаи, когато мерките и програмите не са обезпечени с достатъчно средства за извършването на анализ, мониторинг и оценка на напредъка или слабостите в дейностите за прекратяване на насилието над деца. Освен това при извършването на определени дейности специалистите може да злоупотребяват с правото на децата на свобода от насилие, например когато изпълняват отговорностите си по начин, който пренебрегва най-добрите интереси, възгледите и целите за развитие на децата

2. „ДОКАТО ТО Е ПОД ГРИЖИТЕ НА...“

33. Определение на понятието „полагащи грижи лица“.

Комитетът смята, че независимо от зачитането на развиващите се способности и нарастващата автономност на детето, всички човешки същества на възраст под 18 години все пак са или би следвало да са „под грижите на“ някого. Възможни са само три условия по отношение на статута на децата: еманципирани¹³, под грижите на основни или упълномощени полагащи грижи лица или поверени на фактическите грижи на държавата. Определението на понятието „полагащи грижи лица“ – което понятие съгласно член 19, параграф 1 се отнася до „родителите или единия от тях, законния настойник или всяко друго лице, на което детето е поверено“ – обхваща лицата с ясна и призната законова, професионално-етична и/или културна отговорност за безопасността, здравето, развитието и благосъстоянието на детето и най-вече: родители, приемни родители, осиновители, полагащи грижи лица при Кафала по ислямското право, настойници, членовете на по-голямото семейство или общността; служителите в образователната система, училищата и детските градини и ясли; полагащи грижи лица, ангажирани от родителите; треньори и инструктори по развлекателни и спортни дейности, включително ръководителите на младежки групи; работодатели или ръководители на работното място; институционални длъжностни лица (държавни и недържавни служители), които

13 В съответствие с предишните препоръки на Комитета, съгласно които държавите – страни по Конвенцията следва да увеличат възрастта за сключване на брак до 18 години с еднакво приложение за момичета и момчета (общ коментар № 4 (2003 г.) относно младежкото здраве и развитието на юношите в контекста на Конвенцията за правата на детето, точка 20) и предвид тяхната специфична уязвимост към малтретиране, Комитетът смята, че член 19 се прилага и към деца на възраст под 18 години, които са навършили пълнолетие или са постигнали еманципация чрез брак в ранна възраст и/или принудителен брак.

изпълняват ролята на полагащи грижи лица, например отговорни възрастни в системата на здравеопазването, младежкото правосъдие, центрове за гледане на деца и домове. В случаите на непридружавани деца държавата е фактически полагащо грижи лице.

34. Определение на понятието „места за полагане на грижи“.

Местата за полагане на грижи са местата, на които децата прекарват под надзора на онези, които се явяват техни „постоянни“ и основни полагащи грижи лица (като родител или настойник) или упълномощени („временни“) полагащи грижи лица (учител или лидер на младежка група), през периоди от време, които са краткосрочни, дългосрочни, многократни или еднократни. Децата често преминават от едно място за полагане на грижи към друго с голяма честота и гъвкавост, но тяхната безопасност при този преход остава отговорност на основното полагащо грижи лице – или пряко или чрез координацията и съдействието на упълномощено полагащо грижи лице (например до и от училище или при донасянето на вода, гориво, храна или фураж). Приема се, че децата са „под грижите на“ основно или упълномощено полагащо грижи лице и докато върху тях не се упражнява физическо наблюдение на място за полагане на грижи, например когато играят или използват интернет без надзор. Обичайните места за полагане на грижи са домът на семейството, училищата и други образователни институции, детските градини и ясли, центровете за следучилищни занимания, обектите за отдих, спорт, културни и развлекателни дейности, религиозните институции и храмове. В медицинските, възстановителните и здравните заведения, на работното място и в съдебната система децата са поверени на специалисти или държавни длъжностни лица, които трябва да съблюдават най-добрите интереси на детето и да гарантират неговото право на закрила, благосъстояние и развитие. Трети тип среда, в която трябва да се осигурят закрилата, благосъстоянието и развитието на децата са кварталите, общности-те и лагерите или селищата за бежанци и хора, интернирани поради конфликт и/или природни бедствия.¹⁴

---

¹⁴ В проучването на ООН относно насилието над деца са описани видовете среда, в които се упражнява насилие над деца; вж. също подробните напътствия, съдържащи се в Насоките за алтернативни грижи за деца.

35. Деца, за които очевидно няма основно или упълномощено полагащо грижи лице.

Член 19 се прилага и по отношение на децата без основно или упълномощено полагащо грижи лице, което да е натоварено със закрилата и благосъстоянието на детето (например децата в домакинства, ръководени от деца, безпризорните деца, децата на мигриращи родители или непридружаваните деца извън своята държава на произход).¹⁵ Държавата е задължена да поеме отговорност в качеството на фактически полагащо грижи лице или на „лице, на което е поверено“ детето дори ако децата не се разглеждат в контекста на физическо място за полагане на грижи, като приемни домове, домове за групови грижи или центрове на НПО. Държавата е обвързана със задължението „да осигури на детето такава закрила и грижи, каквито са необходими за неговото благосъстояние“ (член 3, параграф 2) и да „осигури алтернативни грижи“ на „дете, което е лишено временно или постоянно от неговата семейна среда“ (член 20). Има различни начини да се гарантират правата на тези деца, като за предпочитане е това да се осъществява в подобна на семейната среда, която трябва да бъде внимателно оценявана от гледна точка на риска тези деца да бъдат изложени на насилие.

36. Извършители на насилие.

Децата може да бъдат подлагани на насилие от основните или упълномощените полагащи грижи деца и/или от други лица, срещу които полагащото грижа лице предоставя закрила (например съседни, колеги и непознати). Освен това децата са изложени на риска от насилие на много места, където експертите и държавните длъжностни лица често злоупотребяват с властта си над децата, като училища, домове за деца, полицейски управления или учреждения в системата на съдебната власт. Всички тези условия попадат в обхвата на член 19, който не се ограничава до насилието, упражнено единствено от полагащите грижа лица в личен контекст.

---

¹⁵ Съгласно общ коментар № 6 (2005 г.) на Комитета, точка 7.

3. „ПРЕДПРИЕМАТ...“

37. „Предприемат“ е понятие, което не дава на държавите – страни по Конвенцията свобода на преценка. Предвид това държавите – страни са обвързани от стриктното задължение да предприемат „всички подходящи мерки“ за пълноценното упражняване на това право от всички деца.

4. „ВСИЧКИ ПОДХОДЯЩИ ЗАКОНОДАТЕЛНИ, АДМИНИСТРАТИВНИ, СОЦИАЛНИ И ОБРАЗОВАТЕЛНИ МЕРКИ“

38. Общи мерки за изпълнение и наблюдение.

Комитетът приканва държавите – страни по Конвенцията да обърнат внимание на общ коментар № 5 (2003 г.) относно общите мерки за изпълнение на Конвенцията за правата на детето.¹⁶ Комитетът моли също държавите – страни да се запознаят с общия му коментар № 2 (2002) относно ролята на независимите национални институции по правата на човека в утвърждаването и закрилата на правата на детето. Тези мерки за изпълнение и наблюдение са от първостепенно значение за реалното прилагане на член 19 в практиката.

39. „Всички подходящи ... мерки“. Понятието „подходящи“ се отнася до широк комплекс от мерки, обхващащи всички сектори на държавното управление, които трябва да се използват и да бъдат ефективни, за да може да се предотвратят всички форми на насилие и да им се противодейства. „Подходящи“ не може да се тълкува в смисъл на приемане на определени форми на насилие. Изисква се интегрирана, съгласува, междудисциплинарна и координирана система, която включва целия комплекс от мерки, установени в член 19, параграф 1 в рамките на пълния диапазон на форми на намеса, изброени в параграф 2. Ограничен ще бъде ефектът на изолирани програми и дейности, които не са включени в устойчива и координирана държавна политика и инфраструктура. Участието на децата е от съществено значение при разработването, наблюдението и оценката на мерките, очертани тук.

---

¹⁶ Вж. по-специално точки 9 (обхват на необходимите мерки), 13 и 15 (относно оттеглянето и допустима на резервите) и 66 и 67 (разпространение на информацията относно Конвенцията).

40. Законодателните мерки се отнасят в еднаква степен до законодателството, вкл. бюджетното, и до прилагането и изпълнението на мерките. Това включва националните, регионални и общински закони и съответните подзаконови актове, с които се определят рамки, системи, механизми и ролите и отговорностите на съответните агенции и компетентни длъжностни лица.

41. Държавите – страни по Конвенцията, които все още не са го сторили, трябва да:

- а) Ратифицират двата факултативни протокола към Конвенцията и останалите международни и регионални инструменти в областта на правата на човека, включително Конвенцията за правата на хората с увреждания и факултативния протокол към нея и към Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание;
- б) Преразгледат и оттеглят декларации и резерви, противоречащи на предмета и целта на Конвенцията или в разрез с международното право;
- в) Засилят сътрудничеството с органите по договорите за правата на човека и други механизми в тази област;
- г) Преразгледат и изменят националното си законодателство в съответствие с член 19 и неговото изпълнение в цялостната рамка на Конвенцията, като въведат комплексна политика за правата на детето и гарантират абсолютната забрана на всички форми на насилие над деца във всякаква среда и неэффективни и целесъобразни санкции срещу виновниците;¹⁷
- д) Осигурят достатъчни бюджетни кредити за изпълнението на законодателството и всички други мерки, приети с цел премахване на насилието над деца;
- е) Гарантират закрила на децата жертви и децата свидетели и ефективен достъп до правни средства за защита и обезщетение;
- ж) Гарантират, че приложимото законодателство осигурява достатъчна закрила на децата по отношение на медиите и ИКТ;
- з) Въведат и изпълняват социални програми за насърчаване на оптимално положителното отглеждане на децата, като предоставят

---

¹⁷ В контекста на „санкции“ понятието „извършители/насилници“ изключва децата, които се самонараняват. Лечението на децата, които нараняват друг деца, трябва да има образователен и терапевтичен характер.

чрез интегрирани услуги необходимата помощ на децата и на онези, които се грижат за тях;

- и) Изпълняват законовите и съдебните процедури по подходящ за детето начин, включително чрез достъпни за децата средства за защита при нарушаване на правата им;
- й) Създадат и подпомагат независима национална институция за правата на детето.

42. Административните мерки следва да отразяват задълженията на държавата да въведе политики, програми и системи за наблюдение и надзор, необходими за закрилата на детето срещу всички форми на насилие. Те включват:

A) На национално и поднационално държавно равнище:

- и) Установяване на държавна фокусна точка за координиране на стратегиите и услугите за закрила на детето;
  - ii) Определяне на ролите, отговорностите и взаимоотношенията между заинтересованите страни във връзка с междуведомствените управителни комитети, така че те ефективно да управляват, наблюдават и търсят отговорност от изпълнителните органи на национално и поднационално равнище;
  - iii) Гарантиране, че с процеса на децентрализиране на услугите се запазва тяхното качество, отчетност и справедливо разпределение;
  - iv) Изпълнение на систематични и прозрачни бюджетни процеси, за да се извлече максимална полза от отпуснатите ресурси за закрила на детето, включително превенция;
  - (v) Създаване на комплексна и надеждна национална система за събиране на данни, за да се обезпечи системното наблюдение и оценяване на системите (анализ на въздействието), услугите, програмите и резултатите въз основа на показатели, съобразени с общоприети стандарти, и пригодени към и ръководени от установени на местно равнище цели и задачи;
  - vi) Подпомагане на независимите национални институции за правата на човека и способстване за създаването на специфични правомощия относно правата на детето, като тези на омбудсманите по правата на детето, в случаите когато те все още не съществуват.¹⁸

---

18 Вж. общ коментар № 2 и по-специално точки 1, 2, 4 и 19.

Б) *На равнище държавни, професионално-съсловни и гражданско-обществени институции:*

- и) Разработване и изпълнение (чрез основани на участието процеси, които насърчават отговорна съпричастност и устойчиво развитие) на:
  - а) Вътрешноведомствени и междуведомствени политики за закрила на детето;
  - б) Професионално-етични кодекси, протоколи, меморандуми за разбирателство и стандарти за обслужване за всички услуги и места за полагане на грижи за деца (включително детски градини и ясли, училища, болници, спортни клубове, институции за медико-социални грижи с настаняване и др.);
- ii) Ангажиране на академични институции за преподаване и обучение във връзка с инициативите за закрила на детето;
- iii) Насърчаване на добри изследователски програми.

43. Социалните мерки следва да отразяват поетите от държавата ангажименти да се гарантира правото на закрила на детето и да се предоставят основни и целенасочени услуги. Мерките може да бъдат инициирани и изпълнявани както от държавните органи, така и от представители на гражданското общество, като отговорността се носи от държавата. Тези мерки включват:

А) *Мерки на социалната политика с цел намаляване на риска и предотвратяване на насилието над деца, като:*

- и) Включване на мерките за полагане на грижи и закрила на децата в главните системи на социалната политика;
- ii) Идентифициране и предотвратяване на факторите и обстоятелствата, които затрудняват достъпа на уязвими групи до услуги и пълноценното упражняване на техните права (включително децата от коренното население, децата от малцинствените групи, децата с увреждания и др.);
- iii) Стратегии за намаляване на бедността, включително финансова и социална помощ за изложените на риск семейства;
- iv) Политики за здраве и безопасност, жилищно настаняване, трудова заетост и образование;
- v) Подобрен достъп до здравни услуги, социални грижи и правосъдие;
- vi) Планиране на „подходящи за децата градове“;
- vii) Намалено търсене и достъп до алкохол, забранените наркотични вещества и оръжия;

- viii) Сътрудничество със средствата за масова информация и сектора на ИКТ за разработване, насърчаване и изпълнение на световни стандарти за полагане на грижи и закрила на децата;
- ix) Разработване на насоки за предпазване на децата от информация и материали в средствата за масова информация, които не зачитат човешкото достойнство и неприкосновеността на детето; забрана на използването на заклеймяващ език; неразпространение на репортажи за събития в семейна или друга среда, които засягат децата и отново ги превръщат в жертва; и насърчаване на професионални методи за провеждане на разследвания, използващи разнообразни източници, които може да се проверяват от всички засегнати страни;
- x) Възможности за децата да изразяват своите възгледи и очаквания в средствата за масова информация, като не само участват в детските програми, но и в създаването и предаването на всякаква информация, включително като репортери, анализатори и коментатори, за да могат да изграждат подходящ образ на децата и детството в обществото.

Б) *Социални програми за индивидуална подкрепа на децата и за подпомагане на семействата и други полагащи грижи лица да осигуряват оптимално положително отглеждане на детето, като:*

- i) За децата: програми за полагане на грижи, за развитие в ранна детска възраст и за следучилищни грижи; детски и младежки групи и клубове; консултации на деца, които преживяват трудности (включително при самонараняване); денонощни безплатни телефонни линии за помощ, обслужвани от обучени служители; услуги за настаняване в приемни семейства, които подлежат на периодична оценка;
- ii) За семействата и други полагащи грижи лица: общностни групи за взаимопомощ за преодоляване на психо-социални и икономически предизвикателства (например групи за родителство и за микро кредитиране); програми за социално подпомагане за подпомагане на стандарта на живот на семействата, включително директни помощи за деца на определена възраст; консултиране на полагащи грижи лица, имащи затруднения с трудната си заетост, жилищно настаняване и/или отглеждането на децата; терапевтични програми (включително групи за вза-

имопомощ) за подпомагане на полагащите грижи лица, които имат проблеми с домашно насилие или пристрастяване към алкохол или наркотици или имат други нужди, свързани с психическото им здраве.

44. Образователните мерки трябва да са насочени срещу нагласите, традициите, обичаите и поведенческите практики, които оправдават и насърчават насилието над деца. Те следва да приканват към открита дискусия относно насилието, включително с участието на средствата за масова информация и гражданското общество. Мерките трябва да подпомагат житейските умения, знанията и участието на децата и да развиват способностите на полагащите грижи лица и специалистите, които имат контакт с децата. Мерките може да бъдат инициирани и изпълнявани както от държавни органи, така и от представители на гражданското общество, като отговорността се носи от държавата. Като конкретни, но неизчерпателни примери може да се посочат:

- а) *За всички заинтересовани лица*: обществено-информационни програми, включително програми за повишаване на осведомеността чрез лица, формиращи общественото мнение и медии, имащи за цел да се насърчава положителното отглеждане на децата и да се преодолеят отрицателните обществени нагласи и практики, които оправдават или окуражават насилието; разпространение на Конвенцията, този общ коментар и докладите на държавите – страни по Конвенцията в благоприятни за децата и достъпни форми; подпомагане на мерки за образование и консултиране относно закрилата в контекста на ИКТ;
- б) *За децата*: предоставяне на точна, достъпна и подходяща за възрастта информация и овластяване относно житейските умения, собствената закрила и специфичните рискове, включително рисковете, свързани с ИКТ, и относно подхода към изграждане на положителни взаимоотношения с връстниците и противодействието срещу тормоза; овластяване относно правата на децата като цяло и по-специално относно правото им да бъдат изслушвани и възгледите им да бъдат вземани предвид по сериозен начин - чрез учебните програми и по други начини;
- в) *За семействата и общностите*: образователни инициативи за родители и полагащи грижи лица относно положителното отглеждане на децата; предоставяне на точна и достъпна информация

относно специфичните рискове и относно това, как да изслушваме децата и как да вземаме възгледите им предвид по сериозен начин;

- г) *За специалистите и институциите (на държавата и на гражданското-общество):*
- и) Осигуряване на първоначално и постоянно - общо и специално за ролите - обучение (включително междусекторно при необходимост) относно ориентирания към правата на детето подход към член 19 и прилагането му в практиката, предназначено за всички специалисти и непрофесионалисти, които работят с деца или в тяхна полза (включително преподаватели на всички равнища на образователната система, социални работници, лекари, медицински сестри и други медицински лица, психолози, юристи, съдии, полицаи, пробационни служители и служители в затворите, журналисти, работещи в дадената общност, полагащите грижи лица в домовете за деца, държавни служители, чиновници, длъжностни лица в службите за предоставяне на убежище, както и традиционни установени и религиозни водачи);
- ii) Разработване на официално признати схеми за сертификация във връзка с институциите за образование и обучение и професионално-съсловните организации с цел регулиране и признаване на обучението;
- iii) Гарантиране на включването на Конвенцията като част от образователната програма на всички специалисти, за които се очаква, че ще работят с деца и в тяхна полза;
- iv) Подпомагане на „подходящи за децата училища“ и други инициативи, които зачитат детското участие и включват други подобни концепции;
- (v) Насърчаване на изследванията в областта на полагането на грижи за децата и тяхната закрила.

Б) ЧЛЕН 19, ПАРАГРАФ 2

„Такива защитни мерки включват според случая...“

45. Диапазон на мерките за интервенция.

За да бъде цялостна, системата за закрила на детето изисква предоставянето на комплексни и интегрирани мерки на всички етапи, определени в член 19, параграф 2, като се отчитат социално-културните традиции и правната система на съответната държава – страна по Конвенцията.¹⁹

46. Превенция.

Комитетът подчертава непоколебимо, че закрилата на детето трябва да започне с активна превенция на всички форми на насилие, както и с изричната забрана на всички форми на насилие. Държавите – страни по Конвенцията са задължени да приемат всички необходими мерки, за да гарантират, че възрастните, отговорни за полагането на грижи, напътстването и отглеждането на децата ще зачитат и защитават техните права. Превенцията включва обществено здравеопазване и други мерки за благоприятно насърчаване на почитителното отглеждане на всички деца без насилие и за отстраняване на първопричините за насилията на всички равнища (дете, семейство, извършител на насилие, общност, институция и общество). Фокусът върху общата (първична) и целенасочената (вторична) превенция трябва да остане централен във всеки един момент от разработването и прилагането на системите за закрила на детето. Мерките за превенция се характеризират с най-голяма дългосрочна възвращаемост. При все това поетият от държавите – страни по Конвенцията ангажимент да извършват превенция не намалява тяхното задължение да противодействат ефективно на възникналото насилие.

47. Мерките за превенция включват, но не се ограничават само до:

а) *За всички заинтересовани страни:*

- и) Оспорване на нагласи, които придават непоклатим характер на приемането и оправдаването на насилията във всичките му форми, включително обусловено от пол, раса, цвят на кожата, религия, етнически или социален произход, увреждания или

---

¹⁹ Подробните напътствия, съдържащи се в Насоките за алтернативни грижи за деца, също трябва да се вземат предвид на всеки етап.

друг дисбаланс на влияние;

- ii) Разпространение на информацията относно застъпения в Конвенцията холистичен и положителен подход към закрилата на детето чрез творчески обществени кампании, образование в училищната система и между връстниците, образователни инициативи на равнище семейство, общност и институции, специалисти и съсловни групи, НПО и гражданско общество;
- iii) Развиване на партньорства с всички сектори на обществото, включително със самите деца, НПО и средствата за масова информация;

б) За децата:

- i) Регистриране на всички деца, за да се улесни техният достъп до услуги и производство за защита на правата им;
- ii) Подпомагане на капацитета на децата да защитават себе си и своите връстници чрез повишаване на осведомеността им за правата, които имат, чрез развитие на техните социални умения и чрез разработване на съобразени с възрастта стратегии за овластяване на децата;
- iii) Изпълнение на програми за „наставничество“, в които са ангажирани отговорни и доверени възрастни, участващи в живота на деца, за които е установено, че имат нужда от допълнителна подкрепа, освен онази, която им предоставят полагащите грижи лица.

в) За семействата и общностите:

- i) Подпомагане на родители и полагащи грижа лица да разберат, приемат и прилагат добра практика за отглеждане на децата, основана върху познанията относно правата на детето, развитието на детето и техниките за положително дисциплиниране, така че да се укрепи капацитета на семействата да полагат грижи за децата в безопасна среда;
- ii) Предоставяне на пренатални и постнатални услуги, програми за домашни посещения, програми за качествено развитие в ранна детска възраст и програми за генериране на доходи за групите в неравностойно положение;
- iii) Укрепване на връзките между услугите за психическо здраве, лечението на състояния, свързани със злоупотребата с вещества, и услугите за закрила на детето;

- iv) Осигуряване на програми за отдих и центрове за семейно подпомагане за семейства в особено трудно положение;
  - v) Осигуряване на подслон и кризисни центрове за преживели домашно насилие родители (предимно жени) и техните деца;
  - vi) Осигуряване на помощ на семействата чрез приемането на мерки, които насърчават семейната цялост и гарантират на децата пълноценното упражняване на техните права в лична среда, при въздържане от намеса в личните и семейните взаимоотношения на децата (според обстоятелствата).²⁰
- г) *За специалистите и институциите (на държавно и гражданско-обществено равнище):*
- i) Определяне на възможностите за превенция и информационно обезпечаване на политиката и практиката въз основа на научни изследвания и събиране на данни;
  - ii) Изпълнение – чрез процеси, основани върху принципа на участието – на политики и процеси за закрила на детето, ръководени от неговите права, както и съсловни етични кодекси и стандарти за полагането на грижи;
  - iii) Предотвратяване на насилието в средата, в която се полагат грижи, и в системата на съдебната власт, например чрез разработването и изпълнението на общностни услуги, така че до институционализация и задържане да се прибегва само като последна възможност и само ако са в най-добрия интерес на детето.

48. Идентифициране.²¹

То включва определянето на рисковите фактори за определени индивиди или групи деца и полагащи грижи лица (за да се положи началото на целенасочени инициативи за превенция) и определянето на признаците на действително малтретиране (за да се положи началото на подходящи мерки за интервенция на възможно най-ранен етап). За тази цел всички лица, които имат контакт с децата, трябва

²⁰ Комитет по правата на човека, общ коментар № 17 (1989 г.) относно правата на детето; Европейски съд по правата на човека, дело *Olsson срещу Швеция* (№ 1), Решение от 24 март 1988 г., серия А, № 130, точка 81; Междумерикански съд за правата на човека, *Velásquez Rodríguez срещу Honduras*, Решение по същество, 10 януари 1989 г., серия В, № 3, точка 172.

²¹ Точка 48 и сл. може да се прилагат също по отношение на процесите в неформалните и обичайните системи за правосъдие.

да съзнават рисковите фактори и показателите за всички форми на насилие, да са получили насоки относно начина, по който да тълкуват тези показатели, и да имат необходимите познания, готовност и способност да предприемат подходящи действия (включително предоставянето на неотложна закрила). Децата трябва да получат възможно най-много възможности да сигнализират за възникващи проблеми, преди да достигнат до кризисно положение, а възрастните – да обърнат внимание на тези проблеми и да предприемат действия дори ако детето не моли изрично за помощ. Необходима е специална бдителност по отношение на маргинализираните групи деца, които се намират в изключително уязвимо положение поради използваните от тях алтернативните методи на общуване, тяхната неподвижност и/или схващането, че те са некомпетентни (каквато е случат при децата с увреждания). Трябва да се осигурят приемливи предразполагащи условия, за да се гарантира, че тези деца са способни да съобщят и сигнализират за проблеми също толкова ефективно, колкото и останалите.

49. Докладване.²²

Комитетът настойчиво препоръчва на всички държави – страни по Конвенцията да разработят безопасни, добре оповестени, поверителни и достъпни механизми за помощ, чрез които децата, техните представители и други лица да съобщават за насилие, упражнявано над деца, включително чрез денонощно безплатни горещи телефонни линии и други ИКТ. Създаването на механизми за докладване включва: а) предоставянето на подходяща информация, способстваща за подаването на оплаквания; б) участие в разследвания и съдебни производства; в) разработването на протоколи, подходящи за различни обстоятелства и сведени до знанието на децата и широката общественост; г) внедряването на свързани услуги за подкрепа на децата и семействата; и д) обучение и текуща подкрепа за служителите, които получават и предават информацията, подадена чрез системите за докладване. Механизмите за докладване трябва да бъдат комбинирани с услуги, ориентирани към оказването на помощ в областта на общественото здраве и на социална подкрепа, и да бъдат представяни в тази светлина, а не като механизми, които водят до ответни реакции с предимно наказателен характер. Трябва да се

---

²² Вж. също Насоките за правораздаването по въпроси, свързани с деца, които са жертви и свидетели на престъпления.

уважава правото на децата да бъдат изслушвани и правото техните възгледи да бъдат вземани предвид по сериозен начин. Във всяка държава трябва да се изисква случаите на насилие, подозренията за такива случаи или рисковете от възникването на насилие да се докладват най-малко от специалистите, които работят пряко с деца. Когато сигналите са подадени добросъвестно, трябва да съществува механизъм, гарантиращи защитата на подаващия сигнал специалист.

50. Отнасяне за разглеждане.

Лицето, получило сигнал, трябва да е получило ясни насоки и обучение относно времето и начина за отнасяне на въпроса до съответната агенция, отговорна за координиране на ответните мерки. След това въпросът може да се пренасочи междусекторно от обучени специалисти и администратори, когато се установи, че децата имат нужда от закрила (незабавна или дългосрочна) и специализирани услуги. Специалистите, които работят в системата за закрила на децата, трябва да бъдат обучени в областта на междуведомственото сътрудничество и протоколите за съвместна работа. Процесът ще включва:

- а) основана на участие, мултидисциплинарна оценка на краткосрочните и дългосрочните нужди на детето, полагащите грижи лица и семейството, която оценка приканя към и придава надлежно значение на възгледите на детето и на полагащите грижи лица и семейството;
- б) споделяне на резултатите от оценката с детето, полагащите грижи лица и семейството; в) насочване на детето и семейството към комплексни услуги, които да удовлетворят техните нужди; и г) проследяване и оценка на адекватността на мярката за интервенция.

51. Разследване.

Случаите на насилие – независимо дали сигналът е подаден от детето, представител или външно лице – трябва да се разследват от квалифицирани специалисти, преминали специфично за ролята им и всестранно обучение, като се прилага подход, основан върху правата на детето и съобразен с неговите нужди. Щателните, но съобразени с нуждите на детето процедури за разследване ще спомогнат за правилното определяне на насилието и за събирането на доказателства за административни, граждански и наказателни производства, както и за процедури за закрила на детето. Трябва да се полагат изключителни усилия и да се избягва подлагането на детето на последващи

посегателства в процеса на разследването. В края на този процес всички страни са длъжни да помолят детето да сподели своите възгледи и да им придадат значение.

52. Разглеждане.

„Разглеждането“ е една от множеството услуги, необходими за „подпомагане на физическото и психическото възстановяване и социална реинтеграция“ на преживели насилие деца и трябва да се извършва „в среда, благоприятстваща укрепването на здравето, самоуважението и достойнството на детето“ (член 39). В този смисъл трябва да се обърне внимание на: а) придаване на надлежно значение на възгледите на детето; б) безопасността на детето; в) възможната нужда детето да бъде незабавно настанено в безопасна среда; и г) предсказуемите въздействия, които потенциалните мерки за интервенция може да окажат върху дългосрочното благосъстояние, здраве и развитие на детето. Децата, за които е установено, че са малтретирани, може да се нуждаят от медицински, психологически, социални и правни услуги и помощ, както и по-дългосрочни услуги за проследяване. Трябва да се осигурят комплексни услуги, включително групови консултации на семейството и други подобни практики. Необходими са също услуги и лечение за насилниците, особено в случаите на деца насилници. Децата, които проявяват агресия към други деца, често са били лишени от грижовна семейна и общностна среда. Те трябва да се приемат като жертви на условията, в които са били отглеждани, които са им насадили безпомощност, омраза и агресия. Образователните мерки трябва да имат приоритет и да са насочени към подобряване на про социалните нагласи, компетентности и поведенчески модели. Същевременно трябва да се оценят условията на живот на тези деца, за да се подпомогнат грижите и помощта за тях и за останалите деца в семейството и квартала. Що се отнася до децата, които се самонараняват, всепризнат факт е, че причината за подобни действия е тежко психологическо разстройство, което може да е породено от насилие, упражнявано върху тях. Самонараняването не бива да се инкриминира. Мерките за интервенция трябва да подпомагат, а не да наказват по какъвто и да е начин.

53. Проследяване.

Винаги трябва да е налице ясна информация по отношение на: а) лицето, което носи отговорност за детето и семейството от момента

да подаване на сигнала и насочването до края на процеса проследяването на резултата; б) целите на всеки предприет ход, които трябва да бъдат подробно обсъдени с детето и други заинтересовани лица; в) подробностите, сроковете за изпълнение и предложената продължителност на съответната мярка за интервенция; и г) механизмите и датите за преразглеждане, наблюдение и оценка на предприетите действия. Приемствеността между етапите на намесата е от първостепенно значение и може да бъде постигната на-добре чрез процес за управление на случаите. За да бъде ефективна помощта, след като се вземе решение чрез процес, основан на принципа на участието, действията не бива да бъдат прекомерно отлагани. Проследяването трябва да се разглежда в контекста на член 39 (възстановяване и реинтеграция), член 25 (периодичен контрол върху лечението и настаняването), член 6, параграф 2 (право на развитие) и член 29 (цели на образованието, които отразяват намеренията и стремежите за развитие). Трябва да се гарантират контактите на детето и с двамата родители в съответствие с член 9, параграф 3, ако това не противоречи на най-добрите интереси на детето.

54. Намеса на съдебните органи.²³

Справедливият съдебен процес трябва да се съблюдава винаги и във всички случаи. По-специално, закрилата и по-нататъшното развитие на детето и неговите най-добри интереси (и най-добрите интереси на други деца, когато има риск за рецидивно поведение на извършителя) трябва да изграждат основната цел на процеса на вземането на решения, като се взема предвид най-меката мярка за интервенция, наложена от обстоятелствата. Освен това Комитетът препоръчва да се гарантира следното:

- а) Децата и техните родители следва да бъдат бързо и адекватно уведомени от съдебните власти или други компетентни органи (като полиция, имиграционни власти или образователни, социални и медицински служби);
- б) Отношението към децата жертви на насилие в съдебния процес трябва да е подходящо и внимателно, като се взема предвид тяхната лична ситуация, нужди, възраст, пол, увреждания и степен на

---

23 Вж. също: Насоки на Съвета на Европа за съобразено с правата на детето правосъдие, приети на 17 ноември 2010 г.; Насоки за правораздаването по въпроси, свързани с деца, които са жертви и свидетели на престъпления; и Резолюция на Генералната асамблея № 65/213.

зрялост и като се зачита в абсолютна степен тяхната физическа, душевна и морална неприкосновеност;

- в) Намесата на съдебните органи, когато е възможно, следва да бъде превантивна, да насърчава активно положителното поведение и същевременно да забранява отрицателното поведение. Намесата на съдебните органи трябва да бъде елемент на съгласуван и интегриран подход, обхващащ различни сектори, който подпомага и улеснява другите специалисти да работят с децата, полагащите грижа лица, семействата и общностите и благоприятства за осъществяването на достъп до целия комплекс от съществуващи услуги, свързани с грижите и закрилата на децата;
- г) Във всички производства, отнасящи се до деца жертви на насилие, трябва да се прилага принципът на бързо действие, като същевременно се спазва и принципът на правовата държава.

55. Намесата на съдебните органи може да включва:

- а) Диференцирани мерки и медиация, като групови консултации на семейството, алтернативни механизми за решаване на спорове, възстановително правосъдие и споразумения с близки и роднини на детето (при което процесите се характеризират със зачитане на правата на детето и поемане на отговорност и се управляват от обучени посредници);
- б) Намеса от съд по дела на малолетни и непълнолетни или по семейни дела, водеща до конкретна мярка за закрила на детето;
- в) Наказателни производства, които да бъдат стриктно спазвани, за да се премахне широкоразпространената практика на де-юре или де-факто безнаказаност, и по-специално сред държавните структури;
- г) Дисциплинарни и административнонаказателни производства срещу специалисти за небрежно или неподобаващо поведение при разглеждането на случаи, по които има подозрение за малтретиране на деца (вътрешни дисциплинарни производства за нарушение на професионално-етичните кодекси или на стандартите за полагане на грижа в рамките на професионално-съсловните организации или пък външни производства);
- д) Съдебни актове, разпореждащи обезщетение и рехабилитация на деца, станали жертви на насилие в различните му форми.

56. Когато е подходящо, следва да се създадат специализирани съдилища по дела на малолетни и непълнолетни и по семейни дела, както и специални наказателни производства за разглеждането на дела, отнасящи се до деца жертви на насилие. За тази цел биха могли да се сформират специализирани звена в структурата на полицията, съдилищата и прокуратурата с възможността за подходящо настаняване в съдебния процес, за да се гарантира равното и справедливо участие на децата с увреждания. Всички специалисти, които работят с деца и в тяхна полза и които са ангажирани с такива случаи, трябва да са преминали специфично мултидисциплинарно обучение относно правата и нуждите на децата от различните възрастови групи, както и относно пригодените към тях производства. При прилагането на мултидисциплинарен подход следва да се съблюдават професионалните правила за опазване на тайната. Решения за отделяне на дете от неговите родители или семейна среда трябва да се вземат само когато това е в най-добрия интерес на детето (член 9 и член 1). 20, параграф 1). Когато обаче насилието е упражнено от основните полагащи грижи лица, при съблюдаване на посочените по-горе средства за закрила на правата на детето и в зависимост от сериозността на други фактори, често пъти за предпочитане са мерките за интервенция, съсредоточени върху социална и образователна работа с детето, и подходът за възстановяване пред съдебната намеса с изцяло наказателен характер. Следва да се осигурят ефективни средства за правна защита, включително за обезщетение на жертвите и достъп до механизми за обезщетение, обжалване и за подаване на оплаквания.

57. Ефективни производства.

Мерки за защита като посочените в член 19, параграфи 1 и 2, които са включени в подход за изграждане на системи (вж. точка 71), изискват „ефективни процедури“, които да гарантират тяхното изпълнение, качество, относимост, достъпност, въздействие и ефикасност. Тези производства следва да включват:

- а) Междусекторна координация, определена като необходима с протоколи и меморандуми за разбирателство;
- б) Разработването и прилагането на процес за системно и текущо събиране и анализ на данни;
- в) Разработването и изпълнението на програма за изследвания; и

- г) Разработването на измерими цели и показатели във връзка с политиките, процесите и резултатите за децата и семействата.

58. Показателите за резултати трябва да са насочени към положителното развитие и благосъстоянието на детето като носител на права и да не се ограничават единствено до възникването, разпространението и видовете или мащаба на насилието. Обследванията на детската смъртност на сериозните наранявания, дознанията и систематичните проверки също трябва да се взимат предвид при определянето на причините за насилието и при изготвянето на препоръки за корективни действия. Изследванията трябва да се структурират въз основа на съществуващия комплекс от международни и национални знания относно закрилата на детето, като се извлича оптимална полза от междудисциплинарното и международното сътрудничество, за да се увеличи до максимум тяхната взаимодопълняемост. (Вж. също параграф 72, буква „к“) относно отчетността във връзка с националните мрежи за координация).

V. ТЪЛКУВАНЕ НА ЧЛЕН 19 В ПО-ШИРОКИЯ КОНТЕКСТ НА КОНВЕНЦИЯТА

59. Определение на понятието „ориентиран към правата на детето подход“.

Зачитането на достойнството, оцеляването, благосъстоянието, здравето, развитието, участието и недопускането на дискриминация на детето като носител на права трябва да бъде установено и поддържано като първостепенна цел на отнасящите се до децата политики на държавите – страни по Конвенцията. Това може да се реализира най-успешно, като се зачитат, закрилят и обезпечават упражняването на правата, установени в Конвенцията (и факултативните протоколи към нея). Това изисква промяна на парадигмата относно закрилата на детето – преход от подход, при който децата се възприемат и третират като нуждаещи се от помощ „обекти“, към подход, при който децата се възприемат като носители на права, включително на непрехвърляемото право на закрила. Ориентираният към правата на детето подход способства за реализирането на правата на всички деца, както повелява Конвенцията, като развива капацитета на носителите на задължения, за да могат те да изпълняват своите задължения да зачитат, закрилят и обезпечават упражняването на правата (член 4), както и капацитета на носителите на права да търсят своите права при постоянното съблюдаване на правото на недопускане на дискриминация (член 2), на най-добрите интереси на детето като първостепенно съображение (член 3, параграф 1), на правото на живот, оцеляване и развитие (член 12). 6) и при зачитане на възгледите на детето (член 12). Децата имат също правото да бъдат насочвани и напътствани при упражняването на своите права от полагащите грижи лица, родителите и членовете на общността в зависимост от развитието на техните способности (член 5). Този ориентиран към правата на детето подход е холистичен и се фокусира върху подпомагането на силните страни и ресурсите на самото дете и на всички социални системи, от които то е част – семейството, училището, общността, институциите, религиозните и културните структури.

60. Член 2 (недопускане на дискриминация).

Комитетът подчертава, че държавите – страни по Конвенцията следва да вземат адекватни мерки, за да гарантират на всяко дете правото да бъде закриляно срещу всички форми на насилие „без каквато

и да е дискриминация, независимо от расата, цвета на кожата, пола, езика, религията, политическите или други възгледи, националния, етническият или социалният произход, имущественото състояние, инвалидност, рождение или друг статут“. Това се отнася също и до дискриминацията въз основа на предразсъдъци към децата, сексуално експлоатирани за търговски цели, безпризорните деца и децата закононарушители или въз основа на облеклото и поведението на децата. Държавите – страни трябва да противодействат на дискриминацията към уязвими или маргинализирани групи деца (като групите, определени в точка 72, буква „ж“ от този общ коментар) и да положат активни усилия да гарантират, че правото на закрила на тези деца е осигурено по същия начин, както за всички останали деца.

61. Член 3 (най-добрите интереси на детето).

Комитетът подчертава, че тълкуването на най-добрите интереси на детето трябва да бъде съобразено с принципите на цялата Конвенция, включително със задължението децата да бъдат закриляни срещу всички форми на насилие. То не може да се използва за оправдаването на практики, които противоречат на човешкото достойнство на детето и неговото право на физическа цялост, включително телесно наказание и други форми на жестоко и унижително наказание. Преценката на възрастен относно най-добрите интереси на детето не може да има по-голяма тежест от задължението да се зачитат всички права на детето съгласно Конвенцията. Комитетът смята по-конкретно, че най-добрите интереси на детето може да бъдат удовлетворени най-добре чрез:

- а) Превенцията на всички форми на насилие и насърчаването на положително отглеждане на децата с акцент върху нуждата да се обръща специално внимание на първичната превенция в националните мрежи за координация;
- б) Достатъчното инвестиране в човешки, финансови и технически ресурси, предназначени за прилагането на интегрирана и основана върху правата на детето система за закрила и подкрепа на детето.

62. Член 6 (живот, оцеляване и развитие).

Закрилата срещу всички форми на насилие трябва да се разглежда не само от гледна точка на правото на „живот“ и „оцеляване“ на детето, но и от гледна точка на неговото право на „развитие“, което трябва

да се тълкува съобразно с всеобхватната цел на закрилата на детето. Предвид това задължението на държавите – страни по Конвенцията включва комплексна закрила срещу насилие и експлоатация, които биха застрашили правото на живот, оцеляване и развитие на детето. Комитетът очаква държавите да тълкуват „развитие“ в най-широкия смисъл като холистично понятие, обхващащо физическото, умственото, духовното, моралното, психологическото и социалното развитие на детето. Мерките за изпълнение следва да са насочени към постигане на оптимално развитие за всички деца.

63. Член 12 (правото на децата да бъдат изслушвани)

Комитетът е на мнение, че участието на децата подпомага тяхната закрила, а закрилата на децата е от решаващо значение за тяхното участие. Правото на детето да бъде изслушвано се прилага отрано – при много малките деца, които са особено уязвими към насилие. Задължителна стъпка от всеки етап на процеса за закрила на детето е то да бъде молено да сподели възгледите си и на тези възгледи да бъде придадено значение. Правото на децата да бъдат изслушвани има особено голямо значение в случаите на насилие (вж. общ коментар № 12 (2009 г.) на Комитета, точки 118 и сл.). В контекста на семейството и отглеждането на децата Комитетът посочва, че това право има превантивна роля срещу всички форми на насилие в дома и семейството. Комитетът подчертава още, че е изключително важно децата да участват при разработването на стратегии за превенция като цяло и в училище, особено във връзка с премахването и превенцията на тормоза и другите форми на насилие в училище. Трябва да се подпомагат инициативи и програми, които имат за цел да засилят способностите на самите деца за премахване на насилието. Тъй като упражненото насилие по същество обезправява, са необходими деликатни мерки, с които да се гарантира, че интервенциите за закрила на децата не ги обезправяват допълнително, а че допринасят позитивно за тяхното възстановяване и реинтеграция чрез внимателно подпомагано участие. Комитетът отбелязва, че пречки за участието съществуват за особено маргинализираните и/или дискриминираните групи. Премахването на тези пречки е особено важно за осигуряването на закрила, тъй като децата често са сред най-засегнатите жертви на насилие.

64. Две от разпоредбите от Конвенцията (вж. по-долу) също имат всеобхватно значение, което ги прави особено важни за изпълнението на член 19.

65. Член 4 (необходими мерки).

Член 4 обвързва държавите – страни по Конвенцията със задължението да предприемат всички необходими за осъществяване на правата, признати в Конвенцията, включително член 19. При прилагането на член 4 на Конвенцията трябва да се има предвид, че правото на закрила срещу всички форми на насилие, посочени в член 19, е гражданско право и свобода. Предвид това изпълнението на член 19 е пряко и безусловно задължение на държавите – страни по Конвенцията. В светлината на член 4 от държавите се изисква независимо от икономическото им положение да предприемат всички възможни мерки за осъществяване на правата на детето, като обръщат специално внимание на групите в най-неблагоприятно положение (вж. общ коментар № 5 на Комитета, точка 8). В тази разпоредба се подчертава, че наличните ресурси трябва да се използват в максимална степен.

66. Член 5 (насоки и напътствия, съответстващи на развитието на способностите на детето).

Изпълнението на член 19 изисква да се признае и подпомага централната роля на родителите, голямото семейство, законните настойници и членовете на общността при полагането на грижите и закрилата на децата и при превенцията на насилието. Този подход съответства на член 5, който насърчава зачитането на отговорностите, правата и задълженията на полагащите грижа лица да осигуряват по начин, съответстващ на развитието на способностите на детето, подходящи насоки и ръководство в упражняването от него на правата, признати в Конвенцията“ (включително в член 19). (Вж. също параграф 72, буква „г“ относно предимството на семействата в контекста на националните мрежи за координация и относно други разпоредби относно семействата).

67. Други относими разпоредби.

Конвенцията съдържа множество разпоредби, които са пряко или косвено свързани с насилието и закрилата на детето. Член 19 следва да се разглежда във връзка с тези разпоредби. Тези комплексни

препратки показват нуждата да се осмисли сериозната заплаха за упражняването на правата на детето, която произтича от насилието във всичките му форми, и да се гарантират развитието и закрилата на децата във всички житейски ситуации.

VI. НАЦИОНАЛНА РАМКА ЗА КООРДИНАЦИЯ ОТНОСНО НАСИЛИЕТО СРЕЩУ ДЕЦА

68. Отвъд националните планове за действие.

Комитетът отбелязва, че много национални планове за действие, приети от държавите – страни по Конвенцията с цел осъществяване на правата на детето, включват мерки за забрана, предотвратяване и премахване на всички форми на насилието над деца. Макар тези планове за действие да допринасят за по-ефективното упражняване на правата от страна на децата, съществуват редица предизвикателства във връзка с тяхното изпълнение, наблюдение, оценка и проследяване. Така например често липсват връзки между плановете и цялостната политика за развитие, програмите, бюджета и механизмите за координация. Като по-осъществим и гъвкав инструмент Комитетът предлага „рамка за координация на насилието над деца“, обхващаща всички основани върху правата на детето мерки за закрила на децата срещу насилието във всичките му форми и за осигуряване на предпазваща децата среда.²⁴ Тази рамка за координация може да се използва вместо национални планове за действие в случаите, когато такива не съществуват или когато не дават резултати. Дори когато национални планове за действие вече се прилагат ефективно, рамката за координация може да допълни полаганите усилия, да стимулира обсъжданията и да допринесе с нови идеи и ресурси за подобряване на функционирането на националните планове

69. Национална рамка за координация относно насилието срещу деца.

Рамката за координация може да предостави обща база от стандарти и механизъм за комуникация между държавните власти, както и за държавните длъжностни лица и представителите на гражданското общество на всички равнища във връзка с необходимите мерки и на всеки етап от мерките за намеса, определени с член 19. Освен това чрез нея могат да се подпомогнат гъвкавостта и творческия подход и да се обезпечи разработването и изпълнението на инициативи, водени едновременно от правителството и общността, които независимо от това попадат в цялостната съгласувана и координирана рамка. И в предишни препоръки и общи коментари (включително общ коментар

---

²⁴ Вж. също всеобщите препоръки на независимия експерт в проучването на ООН „Насилие срещу деца“ (A/61/299), точка 96.

№ 5 относно общите мерки за изпълнение) Комитетът е призовавал държавите – страни по Конвенцията да разработят планове и стратегии за конкретни аспекти от Конвенцията (например в областта на младежкото правосъдие или ранната детска възраст). В този смисъл Комитетът препоръчва разработването на национална рамка за координация относно закрилата срещу всички форми на насилие, включваща комплексни мерки за превенция.

70. Различни отправни точки.

Комитетът признава, че закрилата на децата срещу всички форми на насилие е много трудна задача в повечето страни и че държавите – страни по Конвенцията разработват и изпълняват мерки от коренно различни отправни точки от гледна точка на съществуващите правни, институционални и обслужващи инфраструктури, културни обичаи и професионални компетенции, както и на наличните ресурси.

71. Процесът на разработване на национална рамка за координация.

Не съществува един-единствен модел на въпросната рамка за координация на действията за гарантиране на свободата от всички форми на насилие. Някои държави са инвестирани в съставна система за закрила на децата, докато други предпочитат да включват свързаните със закрилата въпроси в основните системи за осъществяване на правата на децата. Опитът показва, че процесът на разработване на дадена система е от първостепенно значение за успешното ѝ прилагане. За да се гарантират участието и отговорната съпричастност на висшите представители на всички заинтересовани групи е необходимо умело подпомагане, евентуално осъществявано от мултидисциплинарна работна група с подходящи правомощия за вземане на решения, която заседава редовно и има готовност да действа амбициозно. Следва да се изгради система за превенция и закрила, основана върху силните страни на съществуващите официални и неофициални структури, услуги и организации. Трябва да се установят и отстранят пропуските, като се изхожда от задълженията, установени в член 19 и в Конвенцията като цяло, както и в други международни и регионални инструменти в областта на правата на човека, както и от насоките, очертани в проучването на ООН относно насилието над деца, този общ коментар и други допълнителни материали в подкрепа на изпълнението. Националното планиране следва да пред-

ставява прозрачен и приобщаващ процес, който включва цялостно оповестяване пред широката общественост и гарантирано участие на правителството, НПО, експерти от изследователските и съсловните среди, родителите и децата. То следва да бъде достъпно и разбираемо в еднаква степен за деца и възрастни. Националната рамка за координация следва да бъде разходно остойностена и финансирана в абсолютна степен, включително от гледна точка на човешки и технически ресурси, и по възможност да бъде представена в националния бюджет за децата.

72. Основни елементи, които да бъдат включени в националните мрежи за координация. Необходимо е следните основни елементи да бъдат включени във всички мерки (законодателни, административни, социални и образователни) и всички етапи от намесата (от превенция до възстановяване и реинтеграция):

- а) *Ориентиран към правата на детето подход.* Този подход се основава на положението, че детето е носител на права, а не бенефициент на благосклонните действия на възрастните. Той включва уважение към и насърчаване на процесите по консултиране и сътрудничество с децата при разработването, изпълнението, наблюдението и оценката на рамката за координация и включените в нея конкретни мерки, като се отчитат възрастта и развитието на способностите на детето или децата;
- б) *Полово обусловеното измерение на насилието над деца.* Държавите – страни по Конвенцията трябва да гарантират, че в политиките и мерките са отчетени различните рискове, на които са изложени момичетата и момчетата във връзка с различните форми на насилие в различна среда. Държавите следва да противодействат на всички форми на полово дискриминация като част от комплексна стратегия за превенция на насилието. Това включва справяне с обусловените от пола стереотипи, дисбалансите на влияние, неравенствата и дискриминацията, които подкрепят и придават постоянен характер на употребата на насилие и принуда в дома, училище и в други образователни заведения, в общностите, на работното място, в институциите и в обществото в по-широк смисъл. Мъжете и момчетата задължително трябва да бъдат окуражавани като стратегически партньори и съюзници, а заедно с жените и момичетата – да получават възможности да увеличат уважението си едни към други и да разберат как могат да сложат край на поло-

вата дискриминация и произтичащите от нея прояви на насилие.

- в) *Първична (обща) превенция.* За подробности вж. точка 42 от този общ коментар;
- г) *Първостепенната роля на семействата за полагането на грижи и стратегиите за закрила.*²⁵ Семействата (включително голямото семейство и други форми на грижа от семеен тип) имат най-голям потенциал за закрила на децата и предотвратяване на насилието. Семействата могат също да подпомагат и насърчават децата да защитават самите себе си. Следователно укрепването на семейния живот, подпомагането на семействата и работата със затруднените семейства трябва да бъде приоритетна дейност за закрила на детето на всеки етап от мерките за интервенция, особено при превенцията (чрез изграждането на добри грижи за децата) и при ранната намеса. Комитетът обаче отбелязва, че много от случаите на насилие над децата, включително сексуално насилие, се упражнява именно в семейна среда и подчертава нуждата от намеса в семействата, ако децата са изложени на насилие от членовете на семейството;
- д) *Устойчивост и защитни фактори.* От решаващо значение е да бъдат разбрани устойчивостта и защитните фактори, т.е. вътрешните и външните силни страни и помощни средства, които подпомагат личната сигурност и намаляват малтретирането и небрежното отношение и тяхното отрицателно въздействие. Защитните фактори включват: стабилни семейства; грижовното отглеждане и възпитание от възрастни, които удовлетворяват физическите и психологическите нужди на детето; положителна, ненасилствена дисциплина; сигурна привързаност на детето към поне един възрастен; отзивчиви взаимоотношения с връстници и други хора (включително учители); социална среда, която утвърждава просоциалните, ненасилствени и недискриминационни нагласи и поведенчески модели; висока степен на социално сближаване в общността; и процъфтяващи социални мрежи и съседски връзки;
- е) *Рискови фактори.* Необходими са активни, специално разработени според индивидуалния случай мерки, с които да са намалят рисковите фактори, на които отделни деца или групи деца може да са изложени в общ или конкретен контекст. Това включва от-

---

25 Вж. също Насоките за алтернативни грижи за деца.

насящи се до родителите рискови фактори, като злоупотребата с вещества, психически проблеми и социална изолация, както и отнасящи се до семейството рискови фактори, като бедност, безработица, дискриминация и маргинализация. От гледна точка на общоприетата практика всички деца на възраст до 18 години се приемат за уязвими, докато не приключи процеса на тяхното неврологично, психологическо, социално и физическо развитие и растеж. По-висок е рискът при бебетата и малките деца поради незрелостта на развиващия се мозък и тяхната пълна зависимост от възрастните. И момичетата, и момчетата са изложени на риск от насилие, но то нерядко има полово обусловен характер.

ж) *Деца в потенциално уязвимо положение.* Групите деца, за които има вероятност да претърпят насилие, включват, но не се ограничават до: децата, които не живеят с биологичните си родители, а в среда с различни форми на алтернативна грижа; децата, които не са регистрирани при раждане; безпризорните деца; децата, които са действителни или предполагаеми закононарушители; децата с физически, сетивни, когнитивни и психо-социални увреждания и вродени, придобити и/или хронични заболявания или сериозни проблеми с поведението; децата от коренното население²⁶ и от други етнически малцинства; децата от малцинствени религиозни или езикови групи; децата с неконвенционална сексуалност (лесбийки, гейове или транссексуални лица); децата, изложени на риск от зловредни традиционни обреди; децата, сключили брак в ранна възраст (особено момичетата и най-вече, но не само когато бракът е по принуда); децата, полагащи опасен детски труд, включително най-лошите му форми; децата мигранти или бежанци или разселени и/или обект на незаконен трафик; децата, които вече са били подлагани на насилие; децата жертви и свидетели на насилие у дома и в общностите; децата в социо-икономическа градска среда, в която има лесен достъп до оръжия, наркотици и алкохол; децата, които живеят в предразполагаща към инциденти или бед-

---

26 В някои общества (за разлика от семействата от некоренното население) „липсата на грижи“, която не е равностойна на „малтертиране“, е основната причина за отделянето на децата от коренното население от техните семейства. Услугите за подпомагане на семействата, които нямат наказателен характер, и мерките за интервенция, които са пряко насочени към първопричините (бедност, жилищни условия, исторически обстоятелства и др.) често се оказват по-подходящи. Изискват се специални усилия срещу дискриминацията при предоставянето на услуги и във възможните мерки за интервенция, предлагани на коренното население и други малцинствени общности.

ствия или токсична среда; децата, засегнати от ХИВ/СПИН или които са заразени с ХИВ; недохранените деца; децата, за които се грижат други деца; децата, които полага грижи за други като глава на семейството; децата, чиито родители са на възраст под 18 години; нежеланите или преждевременно родените деца или децата от многоплодно раждане; децата, които са хоспитализирани при недостатъчно наблюдение или контакт с полагащите грижа лица; или децата, изложени на влиянието на ИТКТ без достатъчно предпазни мерки, надзор или власт да се защитят. Децата в извънредни ситуации са изключително уязвими към насилие, когато – в резултат от социални и въоръжени конфликти, природни бедствия и други комплексни и постоянни критични обстоятелства – социалната система се срине, децата биват отделени от лицата, полагащи грижи за тях, а безопасната среда е накърнена или дори унищожена.

- з) *Разпределяне на ресурсите.* Човешките, финансовите и техническите ресурси, които са необходими в различните сектори, трябва да бъдат разпределени в максимална степен предвид наличните ресурси. Трябва да се разработят и прилагат стабилни механизми за наблюдение, за да се гарантира отчетността по отношение бюджетното разпределение и ефективното усвояване на бюджетните средства.
- и) *Механизми за координация.* Механизмите трябва да бъдат изрично описани, за да се гарантира ефективна координация на централно, регионално и местно равнище между различните сектори и в гражданското общество, включително организациите за емпирични изследвания. Тези механизми задължително трябва да се подкрепят от посочените по-горе административни мерки.
- й) *Отчетност.* Трябва да се гарантира, че държавите – страни по Конвенцията, националните и местните агенции и организации и съответните заинтересовани страни от гражданското общество активно и със съвместни усилия установяват и прилагат стандарти, показатели, инструменти и системи за наблюдение, измерване и оценка, така че да изпълнят своите задължения и ангажименти, свързани със закрилата на децата срещу насилие. Комитетът последователно е посочвал, че подкрепя изграждането на системи за отчетност, включително и по-специално чрез събиране и анализиране на данни, структурирането на показатели, наблюдение и оценка, както и на независими институции по правата на човека.

Комитетът препоръчва на държавите – страни по Конвенцията да публикуват годишен доклад за напредъка, постигнат по отношение на забраната, превенцията и премахването на насилието, да го представят в парламента за разглеждане и обсъждане и да приканват всички заинтересовани страни да предприемат действия в отговор на съдържащата се в доклада информация.

VII. РЕСУРСИ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ И НУЖДТА ОТ МЕЖДУНАРОДНО СЪТРУДНИЧЕСТВО

73. Задължения на държавите – страни по Конвенцията.

В светлината на задълженията на държавите – страни по Конвенцията съгласно членове 4 и 19, Комитетът смята наред с другото, че ограничените средства не може да бъдат оправдание за държава – страна да не вземе някоя от необходимите мерки за закрила на детето или да не вземе достатъчно такива мерки. С оглед на това държавите – страни се приканват да приемат комплексни, стратегически и обвързани със срокове мрежи за координация на полагането на грижи и закрилата на децата. Комитетът по-специално подчертава нуждата да се правят допитвания до децата при разработването на тези стратегии, рамки и мерки.

74. Източници на подпомагане.

В контекста на различните отправни точки, разгледани в точка 70, и като се приема, че бюджетите на национално и децентрализирано равнище трябва да бъдат основният източник на финансиране за стратегиите за полагане на грижи и закрила на децата, Комитетът призовава държавите – страни да обърнат внимание на механизмите за международно сътрудничество и помощ, установени в членове 4 и 45 от Конвенцията. Комитетът призовава следните партньори да допринесат с финансова и техническа подкрепа за програмите за закрила на детето, включително обучение, които отчитат в пълна степен изискванията, предвидени в член 19 и в Конвенцията като цяло: ²⁷ държавите – страни по Конвенцията, предоставящи сътрудничество за развитие; институции дарители (включително Световната банка, частни източници и фондации); агенциите и организациите на Обединените нации; други международни и регионални органи и организации. Тази финансова и техническа помощ следва да се предоставя системно чрез силни и равноправни партньорства на национално и международно равнище. Програмите за закрила, основани върху

27 Вж. общ коментар № 5 (точки 61, 62 и 64) относно: нуждата правата на децата да бъдат включени като основен елемент в международното сътрудничество и техническата помощ; нуждата това сътрудничество и помощ да се ръководят от Конвенцията и изцяло да подкрепят нейното изпълнение; разпределянето на значителна част от международната помощ специално за потребностите на децата; и нуждата стратегическите документи за намаляване на бедността и секторните подходи към развитието да съдържат засилен фокус върху правата на детето.

правата на детето, трябва да бъдат един от основните компоненти за подпомагане на устойчивото развитие в държавите, получаващи международна помощ. За постигането на тази цел Комитетът насърчава тези органи да продължават да си сътрудничат с Комитета и специалния представител на генералния секретар относно насилието над деца, както и с други международни и регионални механизми в областта на правата на детето.

75. Ресурси, необходими на международно равнище.

Необходими са също инвестиции и на международно равнище за подпомагане на държавите – страни по Конвенцията да изпълнят задълженията си във връзка с член 19 в следните области:

- а) Човешки ресурси: подобрена комуникация, сътрудничество и индивидуален обмен в рамките на и между професионално-съсловните асоциации (например организации/институции, извършващи дейност в следните области: медицина, психическо здраве, социално подпомагане, право, образование, работа по случаи на малтретиран деца, академична или научноизследователска дейност, права на детето и обучение); подобрена комуникация и сътрудничество в и между групите на гражданското общество (например изследователски организации, НПО, ръководени от деца организации, религиозни организации, организации на хората с увреждания, общностни и младежки групи и отделни експерти, участващи в развитието и обмена на знания и практика);
- б) Финансови ресурси: подобрена координация, наблюдение и оценка на помощта от дарители; по-нататъшно разработване на анализи на финансовия и човешкия капитал, за да могат икономистите, изследователите и държавите – страни по Конвенцията всеобхватно да измерят разходите за прилагането на цялостни системи за закрила на детето (с акцент върху първичната превенция), съпоставени с разходите за управлението на прякото и непрякото (включително между поколенията) въздействие на насилието на индивидуално, общностно, национално и дори международно равнище; и проверки от международни финансови институции на „техните политики и дейности за отчитане на въздействието, което може да оказват върху децата“;²⁸
- в) Технически ресурси: основани на доказателствени данни пока-

²⁸ A/61/299, точка 117.

затели, системи, образци (включително образцово законодателство), инструменти, насоки, протоколи и практически стандарти, предназначени за общностите и специалистите и придружени с насоки за тяхното адаптиране към различен контекст; платформа за системен обмен и достъп до информация (познания и практика); общоприета яснота и прозрачност при бюджетирането на процесите, свързани с правата и закрилата на детето, както и наблюдение на резултатите от закрилата на децата по време на възходящите и низходящите икономически цикли и трудни обстоятелства (постепенно трябва да се установят механизми за техническа помощ чрез информация, модели и свързано с тях обучение).

76. Регионално и международно трансгранично сътрудничество.

В допълнение към помощта за развитие е необходимо също сътрудничество, чрез което да се преодолеят свързани със закрилата на детето проблеми отвъд националните граници: трансгранично движение на деца - непридружавани или с техните семейства, доброволно или принудително (например поради конфликт, глад, природни бедствия или епидемии), което може да изложи децата на риск от посегателства; трансграничен незаконен трафик на деца с цел труд, сексуална експлоатация, осиновяване, вземане на органи или за други цели; задграничен конфликт, който може да засегне безопасността на децата и техния и достъп до системи за закрила дори ако детето остане в своята държава на произход; и бедствия, които засягат няколко държави едновременно. Възможно е да възникне нужда от специални закони, политики, програми и партньорства за защита на децата, засегнати от трансгранични проблеми, свързани с тяхната закрила (например кибер престъпления и извънтериториално преследване на сексуални насилници, извършващи посегателства над деца при пътуване и туризъм, и трафиканти на семейства и деца), независимо дали тези деца се отглеждат в традиционна среда за полагане на грижи или държавата има фактически функции на полагащо грижи лице, какъвто е случаят с непридружаваните деца.

unite for children

